

ОПОЛКЪ

ИГОРЕВИМ

звиршованих
перекладах

ВІДАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВОЇ РАДИ

5-й нр.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

01159556 (W)

2012

0 2551

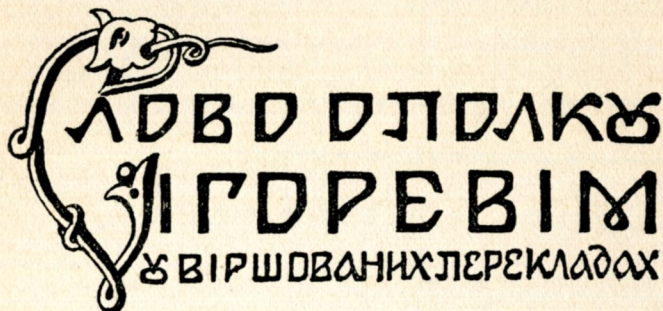
Kriegsbibliothek des Gesamtukrainischen Kulturrates.

Das Lied von Ihors Heerfahrt

Ukrainisches Heldengedicht aus dem XII. Jahrhundert

in modernen poetischen Übersetzungen.

ВОЄННА БІБЛІОТЕКА КУЛЬТУРНОЇ РАДИ.

ВІДЕНЬ, 1915.

НАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНО-УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ РАДИ.

8(c) P., 12" (09) + 8(c) Y., 12" (09)
W5(2=P)3-3

2 p.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Львівська бібліотека

АН УРСР

№ и 36437

ПЕРЕКЛАДИ Й ПЕРЕСЬПІВИ:
ТЯРІСЯ ШЕВЧЕНКА, МИХАЙЛА
МАКСИМОВИЧА, СТЕПАНА РУ-
ДАНСЬКОГО, ПАВЛА МИРНОГО,
ВАСИЛА ЦУРЯТА Й БОГДАНА
:: :: ЛЕПКОГО. :: ::

вір, який ніколи не старієть ся, який заєдно притагає читачів невичерпаною глибокою чистотою, богатством думок, красою висловів, найцінніший твір давньої української літератури — „Слово о полку Ігоревім“.

До нині не знаємо, хто, де і коли написав його, в добрій, чи в злій долі, на хосен, чи на горі для себе. Я прецінь той чоловік такий нам близький, такий дорогий, з такою пошаною слухаємо його — бо се безперечно великий чоловік, геній, котрий зміг сказати нам вічне, непроминаюче слово, мистець, що змалював ніколи не линаючий образ, сложив живий мозаїк з найцінніших вісєрів і жемчугів. І хоч таа мозайка нині сильно шккоджена, хоч не одного камінчика в ній бракує, то мимо того наше око бачить єї зміст і не тільки що бачить, але чим більше вдивляєть ся, тим більше того змісту і краси відчуваеть.

Автор „Слова о полку“ взяв так само собі звичайний тем — похід кількох українських князів на Половців.

Такі події абчали ся тоді доволі часто. Але як він єї представив, як живо змалював, як вистро зрозумів причини невдачі й єї погубні наслідки! Се був не тільки перворадний

мистець, але також неабиякий політик і патріот. Правдивий патріот, котрий вітчизні своєю любить не словом, але ділом. Зрозуміти лихі й добрі сторони сучасного побуту, обернути ся далеко назад себе і глянути геть кудись в будучність, щоб відчутти, що тій вітчизні грозить — це прещінь неабияке діло! Се вислід величезної духовної праці. І треба довго йти, треба тяжко спинати ся в горі, щоб опинити ся на таких високих верхах, звідки видно будучність. Автор „Слова“ вийшов туди і побачив її. Страшна була. Бачив кохане, рідне землю столочене копитами наїзника, бачив поруйновані городи й села, поневоленіх людей, понижені твори рідного духа — одним словом замість добра побачив від, замість слави — нечесть. І вісний його їм задріжав, а добре серце затрівожило ся. „Слово о полку Ігореві“ — це власне оден такий великий і могучий крик тривоги: „Отамте ся! . . .

Дивіть ся — Язиз на нас іде! Орди заливають нас, мов потопа, палають городи й села, руйнують квітуче, грозять неволею, — а ви й далі воюєте самі поміж собою? А ви й далі сварите ся о межі, видаєте оден одному малий клептик землі, щоб не стратити цілої країни? А ви й далі маєте на увазі тільки власне ваше добро, власні достатки й власні почести! Нас вітчизна мало що обходить!

Покайте ся, бо хто зна, чи за хвилину не буде запізно. Схаменіть ся князі, близькі й далекі, забудьте свої обиди й гніви, зединіть ся во ім'я слави, во ім'я оборони рідної землі і спішіть їй на поміч! Навіть ти, Ярослав Осмомислє з Галича, навіть ти, хоч як далеко на своїм золотокованім престолі сидиш, спіши над Дін, бо всі ви належите до того самого народу, всі ви повинні творити

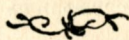
однє державє і для всіх вас близька й життєва справа
рішаєть ся над Доном. Спішіть ся! Дон вас кличе!" . . .

Аж давно добили ся ті слова з широкої груди поета-
пророка, а прецінь вони не прогомонїли до нинї. І вся таа
його тривога о владчність України єсть нинї нашою трі-
вогою, його біль нашим народнім болем, його великий
сміток смітком української землі. Й прецінь і нинї якийсь
таємний голос кличе нас на схід, де рішаєть ся наша на-
родна справа, й каже, що або шоломом напемо ся води
з синього Дону, або смеремо рабами.

Читаємо „Слово о полку“, аж якийсь заповіт велить
предка, якого ми до нинї не били в силі здійснити. Не
били в силі? Чи справді? Чи може не хотїли, не спішили
ся, забили? І в нашій дшї починаєть ся відбєвати на-
родна сповідь, починають вистєпати обвинувачення самого
себе, приходять до слова наші власні гріхи.

Більш сил має „Слово о полку“ — сил зворуш-
вання народньої совісти, міць розсвітлювання темряви,
і жаде ниньший наш твір, крім деяких Шевченка, сили тої
в такій великій мірі не має.

Є вїмковий, зовсїм вїмковий твір, в яким гас-
вина чєтє рівнаєть ся висотї дїмки, в яким знання роз-
світлює дорогу перед засновидїннем, в яким реальне життє
перетоплюєть ся в хрєсталєві форми краси. Твір, який
варто і треба пізнати.

Перша друкована звістка про „Слово о полку“ з'явилася
ся в одній французькій часописи з 1797 року. Звіщала вона

світлові, що в Росії віднайдено 1795 років частини старинньої поеми, як можна рівнати з найкрасшимі піснями Осиана.

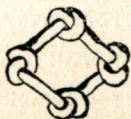
Віднайшов наше „Слово“ граф Мсцин-Пшкін, великий любитель давнини. Купив він від одного архимандрита старі книжки, Хронограф, і в тій книзі між ріжними цінними рукописами була також рукопись „Слова“. Писане воно було збито, без знаків перепинання, навіть без поділу на слова, а за те з численними скороченнями над і під лініями (титли). Тоді не було таких зчених славян—азноковідів, як нині, й тому відчитати давні рукописи не було легко. Кілька літ працював Мсцин-Пшкін з Маліновським та Бантиш-Каменським над виданням нашої поеми, котре появилося 1800 років в Москві. Та не одного не встигли вони добре відчитати й тому в творі повстало деяко неясного і заплятаного — так звані темні місця.

Багато пізніших зчених старалося ті темні місця прояснити. І якими то дорогами не йшли вони до тої цілі! Одні кланкали на поміч Скандинавію, другі спішили по світло до Візантії, треті на Іран і т. д., а правда була, як звичайно, десь близько, таки дома, з нас. Треба було тільки добре пізнати українські мови на цілій нашій народній території, треба було вивчити всі історії та прислухати всі гаразд до народньої пісні, щоб темне прояснилося — бо „Слово о полку Ігоревім“ се наскрізь українська поема, близька до княжих епосів і козацьких дум, до літописей і народних вірвань, твор гениальної одиниці, яка тісно зв'язана була з тим, що творить загаль — архитвір гениального образованого поета, котрий заслуханий був з пісню народу, як колись, гень пізніше заслухаєть ся Шевченко.

Нині з тих темних місць мало що лишилося, нині „Слово о полку“ майже від початку до кінця можемо ко-

ли не зрозуміти, то відчати і то так сильно, з таким зворушенням сма й серця, як мало який наш літературний твір.

Я зворушив воно нас не тільки своїм змістом, але й тим святим зворушенням, якого зазнаємо перед лицем кожного справжнього архитвору. Відзивають са в нас народні гордоці, що наша вітчизна вже в XII століттю видала такого геніа-співака, котрий минувшість показав з бідністю, котрий світ реальний, князів, княгинь, бояр, помішав з вимріаним, а народню поезию сплів із світовою в оден неважчий вінок, котрий давнє поганське вірє, всіляких Хорсів, Дажбогів, Стрибогів і Дивів, поставив поруч нової християнської, для котрого життя на Україні було чимсь одним, сціленим, непроминаючим і дорогоцінним. Мало який поет-творець ставив собі таке тажке завдання і мало котромь воно так гарно вдало са, як невідомомь по імені авторови Слова.

Підчас наполеонської війни рукопис „Слова“ запропастила са, давнійше казали, що вона згоріла в пожарі Москви, нині можемо потішити са думкою, що так не в. Палатка, в якій містили са збори Мєсин-Пушкина, не згоріла. Що ціннішого він закопав в городі.

Але всеж таки тої одинокої рукописи не було, лиш перше єї видання і копія, якє зладжено для царської бібліотеки в Петербурзі; отже всілякі недовіри, маловіри,

а головню всілякі чорні дсхи стали піднімати питання: може такого творс не бсло, може се видсмка, фальсифікат? Деж можливо, цюб Українци в XII століттю мали такс поемс, ака й нині днесє сьвіт своїми високими цінностями? Особливо ворогам Українства бсли такі питання дсже на рскс.

І почала са тяжка робота сссьвання тих ссминів. Брали в ній счасть цю найбільші славянські вчені: Карамзін, Востоков, Максимович, Бсслаєв, Шафарик, Головйов, Боданський, Потєвн, Костомарів, Пипін, Ганка, Огоновський, Йігіч, Шлецер і ннкіші.

Трьох найбільших поетів славянщини Шевченко, Міцкевич і Псшкін перекладали сей твір, і нині нема ссминівс, цю „Слово о Полкс Ігоревім“ написав невідомий наш поет, мабсць чоловік сьвітський, близький до княжої верстви, може счасник Ігорєвого походу, і цю написав його 1186 рокс тодішньою Українською літератсрньою мовою, до якої свійшло багато народнього словеснього скарєс.

Бо прецінь с XVIII століттю не бсло ані таких славянських істориків, цюб могли історичний підклад так гарно опрацювати, ані таких азиковідів, цюб азик XII віка підробили, ані таких поетів, цюб такий поетичний твір написали. Псшкін каже, цю акєн всїх тодішних російських поетів зібрав, то не знайшовєн в нїх стільки поезії, скільки єсть єї в „Слові“.

Нині воно виростає перед нами як старезний дсє в забсстомс гаю. Йікі то вітри не летіли до нього, які птиці не сїдали на його віття! Але соки тагнуєв він із рідньої землі, з тих нив, які орав наш предок, і з могили, які начиняєв він своїм благородним трсплом, обороняючи вітчизнє.

Хто любить і розуміє голос давнини, най сяде в тіні того дерева мисли, най наставить шиї і відчинить серце, а може кчє, як гень-гень, далеко, шшмить степова трава, як в грізнє, чорнє ніч незвісними дорогами сшнть сж в сталє закстї Ігоревї війська, як лисицї брешть на їх червонї щити, як вшє пажерливий вовк, як бог темрави, Див, злітає з верхш дерева на землю і як хоробрий не-встрашений князь кидає великий клич: „На Дон, на Дон! Ходїм головє положити за рїднє землю, або шоломом на-пити сж води з синього Донє!“

Крізь простори віків, крізь лрєги недолї, крізь море слїз і крови, що розлило сж від тої пори по степах і ла-нах України, летить до нас сєй великий, чистий, могшчий голос і взиває нас до недовершеного дїла.

Богдан Лепкий.

и не добре бзлюбн нам, браттѣ,
Старосьвітським ладом засьпівати
Про лицарський похід, про завзяттѣ

Кназѣ Ігорѣ? Час звеличати
Бгмні бої! Час правді до слова!
Ак Боан, — ми не годні сьпівати.

Гей Боане, дивнаж твоѣ мова!
Раз, ак вовк вона мчить са степами,
То щевече, аж ходить дірова,

То зніметь са і під небесами
Ак орел гордо—пишно бзѣє . . .
Гей, мистиць бзѣ Боан над мистцѣми!

Ак бзлѣ давнинѣ спогадає
І незгоди князів й коромоли,
То на стадо лебедів пскає

Свої хижі і вистрі соколи.
Доженеж котрий сокіл лебедю —
Лебідь сьпів починає з поли,

АК КНАЖИВ ЛРОСЛАВ, АК РЕДЕДЮ
БЕНЕ МСТИСЛАВ С ДОВОЮ, АК БДАЛИЙ
КНАЗЬ РОМАН ВОЮВАВ . . . НЕ ЛЕБЕДЮ

ТО СОКІЛ ДОГАНАЄ, ГЕНЬ — В ДАЛИ,
ЛИШ БОЖИ СВОЇ ПАЛЬЦІ ПСКАЄ,
БІЦІ ПАЛЬЦІ НА СТРІНИ, — ЦЮБ ГРАЛИ

КНАЗАМ СЛАВІ І ЧЕСТЬ ПОВІДАЛИ.

БДАРМОЖ В СТРИНИ! ГЕЙ, ПІСНЄ, ОЗВИ СЯ,
ПРО ДАВНІ ЧАСИ БОЛОДИМИРА,
Я НА ІГОРЮ, ПІСНЄ, СПИНИ СЯ.

ІГОР КНАЗЬ — СЕ ДІША ДІЖА, ЦИРА,
БІН І ГОЛОВІ НОСИТЬ НЕДАРОМ,
Я НЕ ЛЮБИТЬ ЛЕДАЧОГО МИРА.

НАПОВНИВ СЯ ВІН ВОЄННИМ ЖАРОМ
І ДРІЖИВ ПОВІВ МОЛОДЕЦЬКІ,
ЦЮБИ ГОСТРИМ МЕЧЕМ І ПОЖАРОМ

ПОКАРАТИ ОРДІ ПОЛОВЕЦЬКІ.

ЛАНЬЕ Ігор на сонце, на ласне,
Бачить — сонце затьмало
сѧ, гасне.

ГЛАНЬЕ Ігор на свою дръжину —
Лицарі хилать голов в долину.

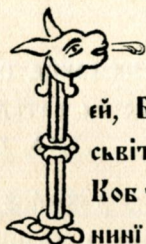
Каже Ігор до них: „Братта, годї!
Льчше згинемо всі в походї,

Льчше зложимо голов в полі,
Нїж будемо каратись в неволї.

Бїдїпнемож ми конї з припонѧ
Й помчимо сѧ до синього Донѧ,

Щоб шоломом води там зачерти,
Яко копє зламати, й смерти!“

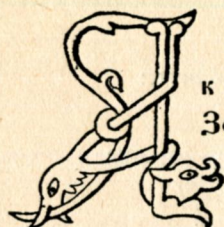
ей, Боже, соловію
світлої доби, старої!
Коб то ти обіцяв нам
нині Ігореві вої!

Коб ти скочив соловієм
по дереву гадки-мисли,
або знав са орлом в горі
гень, де облаки нависли,
і оповив вінком слави
подвиг нашої години,
линувши слідом Троїна
через доли на вершини!
Ти повинен би співати
Ігореві пісню радо:
То не вбрав в степ широкий
занесла соколів стадо —
то біжить на Дон великий
гайворонне препогане!
А чи так би заспівати,
внучу Бєлесів, Боже:

Іржѣть конї за Гзлою,
в Кнїв слава йде на гори;
трѣбен трѣблѣть в Новгородї,
з Пстивелї ждѣть прапори.
Ігор каже свого брата
Всеволода дожидати.
Бѣй-Тѣр Всеволод говорить:
„Ігорю, єдинний братѣ,
свѣтѣ свѣтланї мїй — ми оба
Съвѣтославовї синове!
Гїдлай, братѣ, свої конї,
бо з мене все готове.
Конї сїдланї ще в Крѣськѣ.
Я Крѣне славнї в мене:
все під трѣбами сповите,
під шеломами печене
й годоване конець копа.
Бсї дороги перебѣли;
напрѣженї з них лѣки,
отворенї з них тѣли.
Скачѣть сїримн вовками
в чистїм полї без обаки,
щоб собі добѣти чести,
а князєвн своимѣ слави.“

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 36 437

к стѣпнѣ Игорь князь ѹ стрѣмѣ
Золоте — задріжала землѣ.

Як пѣстив сѣ в пахучі степи,
То зайшли йому пѣть чорні тѣми.

Птахъ збѣдив сѣ зі снѣ. Змежи гір
На дорогѣ шѣльнѣв дикий звѣір.

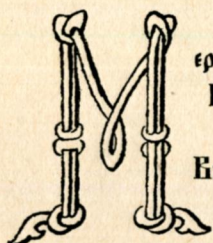
Я на дереві, нїби той дзвїн
Див гѣкає, що чѣти за Дїн:

„Корсѣнь, Гѣрож, Посѣле, степи,
Тѣмѣторокань! Збѣди сѣ, не спи!“

І збѣдились. Жене наеманна
ѹ степи половецьке племѣ.

Опівночи телїги скрипѣть,
Мов трівожні лебѣдї ачать.

еркне ніч. Рання зоря пала,
Над полами ще висить імла.

Еже замок в корчах соловій,
І галки підняли гамір свій.

Меркне ніч над степом. Скоро сьвіт —
Цити наші стоять, ніби пліт.

Цити наші стоять, ніби мѣр,
Мов червоний протагнений шнѣр.

Я що цит — то лицарь. Ї невідомѣ пѣть
Бни по славѣ князевн ідѣть.

в п'ятницю рано в ранці
час кривавої розправн.
Потоптали всіх поганців,
стрілами пійшли по полю,

красних бранок Половчанок
занимаючи в неволю.

Брали золото, паволоки,
дорогії оксаміти.

Опанчами, кожухами
почали мости мостити, —
по болоті опанчами,
по грязюці кожухами,
всаким крамом половецьким,
половецькими міхами.

Я червоний стаг і чілкє,
срібний спис і білє фанє
хоробромє Ігорєви
Сьвятославичєви дано.

Гей дрімає військо в полі,
гей дрімає вже на добре!
Далеко воно загналось —
Ольгове гніздо хоробре.
Не вродилось для обиди,
ні для кречета в п'єстини,
ні для тебе, чорний кр'вче,
препоганий Половчине!
Г'за біжить вже сірим вовком
на великий Дон без впинь,
а Кончак йом'є слід править
в половецьк'ю країн'є.

А дрсгс днинс крївава зора
Ранок звїщає.

Чорнії хмари сьнєть знад моря,
Б хмарах блискавка палає.
Чорнії хмари хочєть прикрити

Чотири сонця,
Бєдєть тє громи бити і бити,
Бєдєть тє стрїли, як злива анти
Бід Донс й Донца.
Тєт то спїси поломлаєть сє,
Шабелюки тєт пощєрєлаєть сє,
Об шєломи вдарєючи,
Половцїв скрїзь шєкаючи,
Над Камлою, над Доном рікою . . .
Працай землє, ти вже за горою!
Сє вїтри, Стрибогові онєки, женєть
Знад моря і на Ігора вої
Видають калєнії стрїли.
Земла дєднитє, ріки мєтно текєть,
Над полєми кóпоти сїли.

Стаги мають, а Половці ідуть
Знад моря і звідтам, де Дон,
І зі всіх сторон
Наші полки крѣгом окрѣжають,
Неперегладними товпами.
Криком бісові сини
Перегородили степи,
Я Русичі щитами.

СЕВОЛОДЕ, ТЬРЕ АРИЙ!
ТА НЕМА ТОБІ В НАС ПАРИ!
ТИ ВСЕ ПЕРШИЙ СЕРЕД БОЮ,
ТВІЙ МЕЧ ГОСТРИЙ ВСЕ ГОРОЮ.
ГІЄШ СТІЛИ, КРЕШЕШ ГРОМИ,
УДАРАЮЧИ В ШЕЛОМИ.

КЪДИ ТІЛЬКИ КОНЕМ СКОЧИШ
І ЗЕРОЄЮ ЗАМИГОЧЕШ,

ЛЕЖАТЬ ЛОБИ ПОГАНІЙ
РОЗВАЛЕНІ, БАГРАНІЙ,

ОВАРСЬКІЙ ЛЕЖАТЬ ЗЕРОЇ —
Я ВСЕ ТОТО З РЪКИ ТВОЇ.

Я ВСЕ ТОТО З РЪКИ ТОГО,
ЩО ЗАБЪВ СЕБЕ САМОГО.

КИНЪВ ЧЕРНИГІВ КОХАНІЙ —
ЩОЖ ДЛА НЬОГО НИНІ РАНИ?

ДЛА КРІВАВОЇ РОЗПРАВИ,
ЗАБЪВ ПОЧЕСТИ Й ЗАБАВИ,

ЗАБЪВ ЗВИЧАЙ ГЛІБІВНОЇ,
ПРЕКРАСНОЇ І ВІРНОЇ.

же бѣли вѣки Трояна,
бѣли Ярославѣ годи;
настав Олегъ Святославичъ —
бѣли Ольговѣ походи.

Олегъ кѣмъ мечемъ крамоли,
сѣмъ стрѣли вѣчній брани.
Бѣло, стѣпнѣть вѣ златѣ стрѣмѣ
вѣ городѣ Тьмѣторокани,
а Всеволодъ Ярославичъ
вѣжѣ той бѣзкѣтъ добрѣ знаѣ;
а вѣ Черниговѣ Владимиръ
щю днѣмъ сѣмъ затикаѣ . . .
Бѣславнѣсь Борисъ Бѣславичъ
сѣ военномъ запалѣ.
Постѣлила йомъ слава
паполомъ на Камлѣ.
Полагъ Борисъ Бѣславичъ
сѣ Ольговѣй оворонѣ.
Бравъ і Сѣвѣтополкъ зѣ Камли
бѣтъка на сѣгорскѣ конѣ.
На сѣгорскихъ иноходцахъ
вѣзъ його сѣ городъ Кѣвъ,
вѣ княжий, столѣнный городъ Кѣвъ,

до свѣтої, до Софїї.
Сїав Олег Гориславич
свари нїби стрїли з лѣска.
Погнѣла в княжих сварах
жизнь Дажбогового внѣска.
Бїк вкорочѣвав са людам
в княжїй бїйности — сваволи.

Мало де погейкѣвали
ратаї тодї з поли.
За те часто грали крѣски,
трѣпом дїлачи са живо,
а галки свїй говір знали
в перелетї на поживѣ.
То бѣло в ті давні сїчі,
в ті походи, що минѣли,
а такої сїчі певно
ще не бачили й не чѣли.

перед сьвіта до вечора,
Я з вечора до досьвіта
Летать стріли каленії,
Бразчать шаблі о шеломи,
Тріщать списи гартовані
В степѣ, в незнаемомъ полі,
Серед землі половецької.

Земля чорна копитами
Поорана, порита;
Кістями земля засїана,
Я кровію полита.

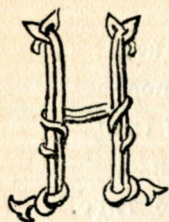
І жєрва-тєга на тїм полі
Зійшла для рєської землі.

Що гомонить онтам, зичить
Ї досьвіта? То повертає
Той Ігор військо на пригодє
Томє Бєй-Тєрє Рєволодє.

І бились день,
І другий бились,
Та коло полєдна на третій
Поникли Ігорєві стазі.

Оттак на березі Каали
Брати різнились, бо нестало
Крови-вина! Допирѣвали
Хороврі Рєсичі той пир —
Сватів споїли
Й самі простагли сѧ
За землю рєськєю. Хилилась
І слалась плачєчи трава,
Високі гнѣлись дерева,
До долѧ гнѣли сѧ, жѣрились.

є веселаж бо то, браттѣ, година настала,
Бже пѣстина сцю нашѣ силѣ погребала.
То в синахъ Даж-Бога внѣка Злибѣда ожила
І на земаю Троановѣ дѣвою встѣпила;
Льбединими крилами розплескала море,
І с Донѣ плескаючи розвѣдила горе.
Розвѣдила время люте, підіймались Фини,
Я с князів на поганихъ сьобенца гине,
Бо брат братѣ став казати: „се мое, мій брате!“
— І се мое, і то мое! дрѣгий став казати.
І за мале, як велике, стали вимовляти.
І самі на себе стали крамоли кѣвати.
Я почали зі всіхъ сторінъ зволѣкати сили
І на ріднѣ земаю рѣськихъ вѣдою ходили . . .
Ой далекож зайшовъ сокіл к морю птиці бити,
Та храброго вже Ігора полкѣ не воскресити.
І за і Кончак в рѣськихъ земаю з крикомъ поскакали
І там в пламенномъ розі пожар розкидали.
Заплакали рѣські жени, стали голосити:
„Ой вжеж намъ мѣжівъ млихъ мислю не змислити.
Ні мислю ізмислити, дѣмою здѣмати,
Ні очима оглядати, ні гостинці брати,
Яні золота, ні срібла не пересипати!“
Застогнавъ бо вже і Київъ жалемъ та тѣгою,
Зажѣривъ самъ і Чернигівъ напастю лихою.
Тѣга тяжка розіллалась, наробила жалю,

І печаль тече, жирше по нашомъ краю.
Я князі все на себе крामоли ксвали,
Я погані рсськѣ землю всюди обѣгали,
І збірала дань по біліці від кожного двору
І сипала добромъ рсськимъ по синьомъ морѣ.
Бо ті славні Сьвятославці, дві храбрії сили,
Всеволодъ Бѣгъ-Тѣр і Ігоръ кривдѣ розбѣдали,
Котрѣ батько їхъ київський приспавъ бѣло тихо.
О, великий Сьвятославъ той Половцѣмъ бѣвъ лихо!
Бѣнъ розбѣдивъ їхъ полками, стальними мечами,
Бѣнъ на землю половецькѣ настѣпивъ ногами,
Притоптавъ горби високі і лри глибокі,
Змѣстивъ ріки і озера, висѣшивъ потоки.
І Кобѣака зъ Лскоморѣмъ вихромъ молодецькимъ
Бѣнъ вихвативъ ізъ желѣзнихъ полківъ половецькихъ.
І попавъ Кобѣакъ поганий въ Київ, зъ столицю
Въ Сьвятославові покої, въ князевѣхъ гридницю.
Тожъ то Німці і Бенедіці, Греки та Морава
Князѣмъ Ігорѣмъ не славѣть, славѣть Сьвятослава.
Того гѣдѣть, бо вѣнъ стративъ полки молодецькі
І рсськѣе золото всипавъ въ ріки половецькі.
Ще й для себе молодого здобувъ сѣдло нове,
Гѣвъ ізъ свого золотого въ сѣдло кошінове.

Смні стали від печали городові стіни;
Прибнили, затѣжили веселі країни.

Я князеви Сьвятославѣ сон приснив сѧ дивний:

„Ось на горахъ в Києві на ліжкѣ тисовім
Ю ніч — каже — мене чорнимъ вкривали покровомъ;

Вино синє з отрѣстою мені наливали,
І тѣлами порожними Половцѣвъ поганихъ
Бѣйний жемчугъ насипали, і мене ласкали.

Я в теремі злотоверхімъ сволока не стало;
І всю ніч на оболоні воронна кричало . . .“

Бідгадали сон бояри і князеви кажуть:

„Уже тѣга полонила твої дѣми, княже!
То соколи наші асні крилємъ стрепенѣли,

І з пристола золотого в поле полинѣли,
Щобъ ізновъ Тьмѣтороканна славного добить сѧ,
Яко Донѣ великого шоломомъ напить сѧ.

І вже шабелями підсѣкли крила соколині
Я соколівъ запѣтали в желѣзні пѣтини.

Бѣлож темно на третій день; і два сонця асні,

І два стовпи червоні померкли й погасли;

І два місяці із ними, молоді обое —

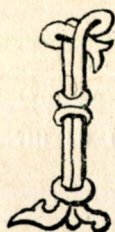
Тожъ Владимиръ з Сьвятославомъ заволокань тьмою,

І в синьомѣ, в морі вони потонѣли,

І велике бѣйство зновъ ханови вернѣли.

Бжеж на річці, на Каалі, тьма сьвіт застѣпила,
І по Р҃си розтагла сѧ половецька сила.
Ак гнѣздо свиріпих пардів вона розійшла сѧ;
Загремѣла зла неволя на вольнѣю волю;
І вже Див той ненависний кинѣ сѧ до долѣ.
От над синім морем стали готськїї дѣвчата
Р҃ським золотом звенѣти і піснї сьпівати;
Хвалаѣть Б҃совѣ годинѣ і мѣсть Шар҃кана . . .
Я тѣт вже нїякої радости нема нам . . .“

лоник князь Сьвятослав Беликий
слова золоті зі сльозами:

„Ігоре — каже — й Бсеволоде,
Бзѣлись ви скоро, в ранні годн
Половців землю коювати,
Річками кров їх проливати.
Так, хоч хоробрі ви й завзяті,
Хоч серця ваші в бѣлаті,
Ви дармо - марно коювали,
Я честн - слави не придбали.
Ще й старість мою сїдоглавѣ
Бергли в тѣрпотѣ і в неславѣ.
Бо — деж подїла са завзата
Дрѣжина Мрослава, брата?
Деж ті Могѣти і Шельбїри,
Татрани, Топчаки, Ольбїри,
Ревѣги, — чернигівські ковѣї,
Що то з ножами лиш, без збрѣї,
Ішли в крївавѣю розправѣ
І криком здобѣвали славу...
Дѣмали ви собі: підємо
Передню славу здобѣвати,
Я як єї бѣдемо мати,
То вже і прежнюю спіймемо.

Братта, скажіть, єсть се диво
Мені старомъ змолодіти?
Сокіл, як випірить сѧ, живо
Й високо може підлетіти,
Щоб вражъ птицю воювати,
Гнізда в поталѧ не подати . . .
Так щож! Князї тепер єдь-за-що
Сварать сѧ й сходать на нї-на-що,
Я ворог з того користує.
Ї Римі крик, народ конє,
І Колодимир в сю годинѧ
В крови кѧпаєть сѧ і гине.
О горє, горє, горє синѧ
Старого Глїба!“

лавний княже Всеволоде!
а тож тобі для зашити
златого вітців престола
не мислю прилетіти!

Можеш бо веслами Полгъ
розкропити в одній хвилі
й Дон шеломами до каплі
вичерпати без насилу.

Бєдь ти, княже Всеволоде,
с тій січи, с тій брани,
бєлаб чага по ногатї,
коцій бєвєи по рїзани.

І по сєші бо стрїлаєш
шереширами живими —
вдатними синами Глїба,
Глїбовичами твоїми!

Бєй Рєриче і Давидє!
Не в вас то, господинове,
позолочені шеломи
плавали, бєло, по крові?

Не в вас хробра доржина
рекла тѣрами в пѣстинї
під каленими шаблями
серед поля на чужинї?
Б стременаж за землю рѣськѣ,
за нѣрѣ Полѣвчина,
і за рани Ігореві —
Свѣтославового сина!

рославе Осьмомисле, з Галичи, городі славнім
На престолі сидиш золотім, стародавнім.

Ти полками желізними підпер згорські гори,
Для короля на Дінаю поклав тяжкі забори.

Ти м'єчеш бр'ємена важкі високо понад хмари,
Яж по Дінай лакають са твоего с'д'с-кари.

Перед тобою по землі біжить страх і тр'євота,
Ти по-всак-час і в Києві відчинюєш ворота.

Ти з Галича пристольного кидаєш, мов до ціли,
До с'ватана далекого свої калені стріли.

Стрілайже, князю, в Кончака, гидкого Половчина
За кров і рани Ігора, за С'в'ятослава сина.

Сй Романе і Мстиславе!
Ї хоробрій мисли сьміло
ви рішаєте са оба

й разом на воєнне діло.
Кожний з вас пливє, як сокіл
с завзяттю під блакїти,
щоб ширяючи на вітрі
птаха в летї одолїти.
Бо желїзнї в вас попрґи
під шеломами Латина,
від яких земля страєла са
і вса ханова країна.
Я Литовцї і Половцї,
Деремела і Штвaги,
списи кинѣвши, склонили
голови під мечі нагі.
Та вже, княже, Ігорєви
сонце сьвітла поскѣпило,
а дерево, похилившись,
листе не з добра зронило.

І по Сѣлі і по Роси
города вже поділані,
але Ігоревих воїв
воскресити нема сили.
Дон тебе взиває, княже,
на побідѣ князів кличе.
Вже й Ольговичі хоробрі
доросли, щоб стати в січі!
Інгваре і Бєволоде
й ви всі три сини Мстислава,
що за вами, шестокрильці,
із гнізда вже лине слава!
Виж не жеревом побіди
власть захопили з рѣки!
Я щож ваші ладські списи,
а щити, шеломи й лѣски?
Загородіть ними поле
за нарсѣ Половчина
і за рани Ігореві —
Сьвятославого сина!

Вже бо срібних стрѣй не котить
Сѣла до Переяслава;
вже під криками поганих
блідне Двина величава,
тече грізним Полочанам
не водами — болотами.
Оден Ізяслав Васильків
бразнів острими мечами.
О литовській шеломи
позвонив собі на славу.

Ї кореня підтає слава
свом дїдовн Бєслава
й сам підтятий повалив ся
під литовськими мечами
на крївакї бїйні трави —
під червоними цїтами.
Бзав на смертне ложе слава,
взав і в смертній хвилї каже:
„Продїв твою дрєжини
птах крилом своїм вже, княже,
а кров єї зьвірі лижуть!“
Ой пригодаж то, пригода!
Нї там брата Брѣчєслава
не бѣло, нї Бєволода.
З них оден жемчєжнє дєшє
виронив з крїпкого тїла:
через ожереле злоте
дєша з тїла дєтїла.
Бємом голоси озвались,
зникли радощі нечайно;
тїльки й чєсти — з Городнї
трєби трєблять незвичайно.

Прєслава й ви всї внєки
Бєславовї нестрѣженї!
Знизїть стѣги, в похви всєньтє
мечі ваші поцєрєленї!
Бже ви з дїдової слави
вискочили! Баша слава,
цю поган на зємлю рѣськє
навєли, на жизнь Бєслава!

Лиш криволами своїми
навели ви їх з чужини.
З ваших сварів вийшла напастъ
половецької країни.

семомѣ Троїана віці
Бісеслав князь жеребом кинѣ,
Жеребом кинѣ о дївчинѣ.

Скочив він скоро на коня
І в клюки впер сѧ і полинѣ,
З города Києва полинѣ.

Вопієм золотого стола
Б городї Києві дїткнѣ сѧ,
На диво доторкнѣ сѧ.

І з Білгородѣ опівніч,
Ак дикнї звїр степами мчав сѧ,
Б мращї ховав сѧ.

Я ранним ранком на зорі
У Новгород бив таранами,
Бідчиняв брами.

І втратив славу Ярослав,
Я він своїм звичаєм
Бовком з Дѣдѣток на Немигѣ гнав.

Я на Немизі — що за жніва?
То не снопами вкрилась нива,
І не снопів лежать там ксьпи.

То простаглії са людські трьпи,
Я смерть молотить їх мечами,
Немов желізними цїпами.

Я смерть молотить, не зважає,
І дшї з тіла вивіває,
Там, над Немиги берегами.

Всеслав людин своїх сѣдив,
Порядкѣвав князми,
Я поночах як вовк вѣдлив
Лрами й байраками.

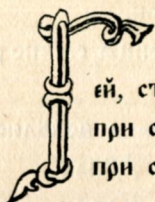
Опівніч. З Києва біжить,
Та заки день настане,
Нім сонце землю озарить —
Всеслав в Тъмсторокани.

У Полоцькѣ дзвони гѣдѣть
Йомѣ в храмі Софії,
Він Хорсови перейде пѣть,
В Києві чѣе дзвони тії.

Немало й він перетерпів,
Хоч дѣха мав дивного,
Про нього то сѣпівав припів,
Твір Боана старого:

„Хоч хитрий бѣдѣ, хоч скорий бѣдѣ,
Швидкий, мов хижа птица,
То сѣдѣ божого минѣть
Нікомѣ не годить сѣ.“

ей, стогнати земли рвській
при спомині первих годин,
при спомині князів первих!

Я ніхтож бо й не був годе
Владимира пригвоздити
до гір київських... І нині —
вже ті стаги в Рюриковій,
ті в Давидовій дрѣжині!

Та ворожо вже тим стагам
довгі крила повівають,
хоч осьпівбють під ними
славні бої на Дніаю.

й то не сива зозбленька заквчала,
Не дрієні пташки защебетали, —
То Арославна, рано до схід сонця, слізю ридала,
Словами промовляла:

„Ой полечу, — каже, — а зозблєю,
Та помчу са по синім Дѣнаю,
Гадз-впадз край річки Камли,
Змочу свої боєрові рскави,
Та обітру князєви керваві
На хоробрім тілі єго рани.“

Ой з Пстивлі на мѣрови зрана,
Ще й асне сонце не вставало, —
Ак Арославна гірко плакала, ридала,
Словами промовляла:

„Бітре, — каже, — вѣйнее вітрило:
Чи то тобі мої сльози милі?
На цюж вієш, вієш, завіваєш,
На цю ханові стріли хапаєш
На легкому крилі підіймаєш,
Б військо мого князя пскаєш?
Чи то тобі є мало простору
Біати са попід небосклоном,
Сині фїлі в морі піднимати,
Кораблі на хвилах гойдати?
На цюж мою радість розвіваєш —
На шовковій траві розстилаєш?“

Ой з П'ятихвї на м'рочи зрана,
Ще й яснєє сонце не вставало, —
Ак Арославна гїрко плакала-ридала,
Словами промовляла:

„Ой ти, Днїпрє, — каже, — Главєсто!
Чомсьж менї не принесєш, синїй,
Внѣза мого, єдинє дрѣжинє, —
Щоб я йомє, до с'їд сонца рано,
Своїх гїрких слїз не посиляла?“

Ой з П'ятихвї на м'рочи зрана,
Ще й яснєє сонце не вставало, —
Ак Арославна гїрко плакала-ридала,
Словами промовляла:

„Аснє, — каже, — трияснєє сонце!
Любо сѣєш з свого ти вїконца,
Добрим людам тепло розливаєш —
На цюж мене слїзми обливаєш?
На цю своє гораче промїннє
Розсипаєш на княжє дрѣжинє?
На безвїддю — їх згагою томиш,
Багайдаки — спекою згинаєш,
Стрїлєшницї — тѣгою замикаєш?“

ж бризнуло синє море
Гамє опівночи,
Ідуть мраки тьманами,
Закривають очи.

Ігорєви Бог пѣть каже
З неволі до домѣ,
На рѣськѣю земаю, к отню
Столѣ золотомѣ.

Позгасали щє з вечера
Вечірні зорі:

Ігор спить, не спить і чє,
Мислю мірить поле,
Мірить з Донѣ великого
До малого Донца.

Яж кінь заржав в опівночи:
Щє до сходу сонца.

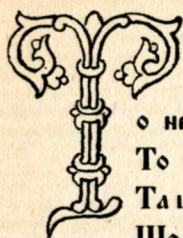
І Овєр там за рікою
Свиснєв на степові,
Дає князю розсміти,
Що все на готові.

Яле князю знать не бѣти,
Земля загѣділа,
Застєкала, загреміла,
Трава зашєміла.

То вже вежі половицькі
З пола підіймались,
За Ігорем, за Овлѣром
Ї погоню гнались.
Я князь Ігор горностаєм
К трости підбігає,
Скочив гоголем на водѣ,
На конѣ впадає;
З конѣ скочив босим вовком,
Побіг лѣгом Донца
І соколом під тѣманом
Летить до сѣд сонця.
І збиває сїрі гѣси,
Леведї й тетерѣ,
На голоднєє снїданнѣ,
Обїд та вечерѣ.
Колиж Ігор через степи
Соколом лїтає,
То Блѣр за ним сїрим вовком
З задѣ підбігає.
І обидва стѣденю
Росѣ отрѣсали,
Бо обидва свої конї
Бистрі підірвали.
„Ой Ігорю! — Донець каже —
Не мало ти слави,
Землї рѣськїї весїлалѣ,
Кончакѣ неслави!“
— „О Донче мїй! — Ігор каже —
Не мала ти слава,
Що милѣвав ти на хвилѣх

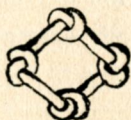
Гина Сьвятослава,
Що стелив травѣ зеленѣ
Понад берегами,
Одагав тѣманом теплим,
Попід деревами.
Стеріг його ти гоголем
На воді при вітрі,
Чайками на бистрих стрѣлах,
Чернадю в повітрі.“
Чиж не правда — каже — Стѣгна
Стрѣю чѣднѣ має,
Бо чѣжі потоки зжерла,
Сама голодає,
І мѣтнії свої стрѣї
Об корчі розтерла.
Там на темнім тім березі
Мати Ростислава
Оплакала молодого
Гина Ростислава.
Там і квіти зажѣрились,
Жалобою вкрились
І дерева із тѣгою
До землі склонились.

о не сороки з лозах гвстих на віттю скреготали,
То Іза і Кончак, половецькі хани, Ігора доганали.
Та ще тоді ні галки, ні ворони, ні жадна иньша птиця,
Що по корчах, по байраках, над водою гніздить ся,
Раннього гаморс свого до схід сонця не піднімали,
Тільки дятлі-стѣкачі квіли та соловейки співали.
І каже Іза: „Ой летить сокіл до гнізда перед нами,
Я ми його соколича та зенймо стрілками.“
Кончак йому: „Нехай летить! Половецька дівчина
Красою, мов пстами, спстає його сина.“
Я Іза тоді: „Та що прийде нам із пстання того,
Втічуть вони, нас заклає птиця з краю чужого.“ . . .

Казав колись Божи співцєви
Миньлих годів Мрослава,
Що дрюгом був для Олега,
Я співаком з Сьвятослава,
Казав: „Ой горе раменам
Без голови, а голові
Без пліч погано!“
Так і нам
Без Ігора.

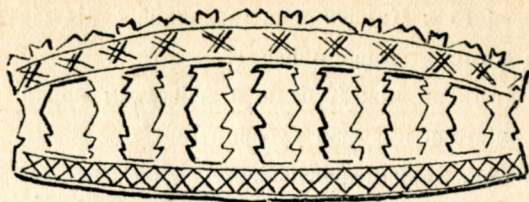

небі сонце снє —
Ігор в рідномъ краю!
Бють са сьпівн дівочі
Гєнь від моря, з Днєпю.

Бють са сьпівн з Внїк.
Боричєвом на процї
Їде Ігор вклонитись
Прєсєвѣтїй Пирогощїй.
Бєюдн радїсть, веселїсть. —
Нємож, браттѣ! Згадаймо
Давнїх князїв, молодшим
Належнє чєсть вїддаймо.
Слава, чєсть Ігорєви!
Чєсть для нєого і снє!
Най жнє Бєволод нам,
І князї і дрєжїна!
Най цєсливо воюють,
І най полки поганськї
Покорѣть і поворють
За нарѣд хрїстїанськїй!
Гєй до вїкє вїд ннї
Князєм нашим чєсть, слава!
Чєсть снєам Бєвѣтєслава
І хорєбрїй дрєжнї!

Амїнь.

ДЕЯКІ ПОЯСНЕННЯ.

Боян, славний співак, що жив під кінець XI. або з початком XII. віку. Співав про подвиги Ярослава й Мстислава, синів Володимира Великого.

Роман Красний, внук Ярослава Мудрого, брат Олега Гориславича.

Ігор, син Святослава київського, князь Новгороду Сіверського.

Володимир, його син.

Всеволод, Буй-Туром званий, брат Ігоря, князь курський і трубчевський.

Святослав Ольгович Рильський, братанич Ігоря.

Троян — давнє наше божество. Троянова земля — се наша земля.

Велес — поганський бог скотарства, опікував ся співом і співачками.

Див — неприхильний нам бог.

Сула — лівобічна притока Дніпра, над ньою місто Ромен (Ромни, а також іноді казали Рим).

Корсунь або Херсонес, город на Кримі, стариння грецька оселя.

Корсунь, місто в Київщині на південний захід від Канева.

Сурозьке море — море Азівське.

Тьмуторокань — між Кубаню й Азівським морем.

Путивль, місто в курській губернії.

Гза і Кончак, хани половецькі.

Половці, племя монгольське, сиділи між Доном і Волгою.
1068 напали у перше на Переяславщину.

Каяла — ріка горя. Так називали туя ріку, де бив ся Ігор з Половцями.

Стрибог — бог вітрів.

Овари, Авари, Обри — орда, що прийшла на наші степи в половині VI віку. „Були сї Обри тілом великі, а умом горді,“ каже про них київський літописець.

Всеслав — князь Полоцький, внук Ізяслава, сина Рогніди, слив характерником. Підчас нападу Половців Кияни добули його з неволі й зробили своїм князем проти Ізяслава, котрий утік до Польщі, до свого шваґра Болеслава. З Поляками напав Ізяслав на Київ, а Всеслав утік.

Всеволод Ярославич, князь Київський 1079—1093.

Володимир Чернигівський, той що сидів на батьківщині Олега Гориславича. Олег за те ходив на нього з Половцями.

Борис Вячеславич — внук Мономаха.

Дажбогові внуки — Українці. Дажбог найвисший бог, бог сонця.

Обида — біда, богиня неволі.

Святослав — князь Київський (1073—1076), вславив ся в боях з Половцями.

Святослав — батько Ігоря відніс сьвітлу побіду над Половцями 1184 року.

Лукоморе — частина Азівського моря.

Гридниця — комната в княжім дворі, в котрій перебувала гридь, т. е. варта.

Кощій — невільник.

Сон Святослава — се образ його тривоги о будучність вітчизни; тисове ложе — домовина, чорна паполома — смертне покривало, сине вино з трудом — отрута, жемчуг — слези, стега без сволака — небезпека, смерть в родині; краканє ворон — недобрі знаки.

Дебра Кисані — дебра коло Підгірців.

Бус — король Антів, що були предками Українців.

Шарукан — половецький хан, ледви втік 1107, побитий Русичами.

Брат Ярослав — брат Святослава Київського, Ігорового батька, князь Чернігівський.

Могуті, Шельбири, Татрани, Топчаки, Ревуги й Ольбири, імена фінських родів, Ковуїв, що вславилися великою хоробрістю.

Різань і ногата — давні монети.

Ярослав Осмомислом званий, син Володимирка, був князем в Галичі 1153—1187.

Рюрик († 1214) і Давид (1197), князі смоленські, сини Ростислава, правнуки Мономаха.

Ятвяги — племя, що мешкало між Німаном а Вілією.

Інгвар — син Ярослава, був короткий час князем київським коло р. 1200 і в друге коло 1212.

Овлур — Половчанин, що помагав Ігорови добути ся з неволі.

Гоголь і чернята — птиці.

Стугна — ріка в котрій утопив ся син Всеволода, Ростислав, що вибрав ся був (1093) з Володимиром Мономахом на Половців. Як Донець був добрим для Ігоря, так Стугна злою для Ростислава.

Половецькі вежі, себто хати, котрі можна було переносити з місця на місце, як звичайно в кочовиків.

ЗМІСТ.

	Сторона
Чи не добре булоби нам, браття, перевів	Богдан Лепкий . 13
Глянув Ігор на сонце, на ясне	„ Богдан Лепкий . 15
Гей Бояне соловію	„ Василь Щурат . 16
Як ступив Ігор князь у стремя	„ Богдан Лепкий . 18
Меркне ніч, рання зоря пала	„ Богдан Лепкий . 19
А в п'ятницю рано в ранці	„ Василь Щурат . 20
На другу днину крівава зоря	„ Богдан Лепкий . 22
Всеволоде, Туре Ярій	„ Богдан Лепкий . 24
Вже були віки Трояна	„ Василь Щурат . 25
Сперед світа до вечера	перевід Т. Шевченка . 27
Не веселаж бо то браття година настала	„ С. Руданського . 29
Сумні стали від печали городів стіни	„ М. Максимовича . 31
І ронив князь Святослав	„ Богдана Лепкого . 33
Славний княже Всеволоде	„ Василя Щурата . 35
Ярославе Осьмомисле!	„ Богдана Лепкого . 37
Буй Романе і Мстиславе!	„ Василя Щурата . 38
В семому Трояна віці	„ Богдана Лепкого . 42
Всеслав людий своїх судив	„ Богдана Лепкого . 44
Гей стогнати землі руській	„ Василя Щурата . 45
Ой то не сива зозуленька закувала півночі	„ Панаса Мирного . 46
Аж бризнуло синє море саме о півночі	„ С. Руданського . 48
То не сороки у лозах густих	„ Богдана Лепкого . 51
В небі сонце сяє	„ Богдана Лепкого . 52

2005

611152

B-2551

B 2.551

Vom Preßbureau des Kriegsministeriums genehmigt.

Vom k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht
:: am 2. Oktober 1915, Z. 29.314, genehmigt. ::

5-й ур.